

OSOBY I CZYNNOŚCI PRAWNE

Prawo rozróżnia dwie kategorie osób – osoby fizyczne i osoby prawne. **Osoba fizyczna** to każdy z nas, i to od chwili urodzin aż do śmierci. Osobie, która już została poczęta, a jeszcze się nie narodziła, także przysługują już pewne prawa, ale warunkowo (musi urodzić się żywa). Do **osób prawnych** zaliczamy przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe, organy samorządu terytorialnego, Skarb Państwa oraz jego jednostki organizacyjne.

Osoba fizyczna i osoba prawna

Źródło: Oprac. na podst. ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku – Kodeks cywilny (Dz.U. 2019 r. poz. 1145).

▲ Pomyśl o znanym ci dziecku: bracie, siostrze, dziecku sąsiadów. Czy ta osoba ma zdolność do czynności prawnych? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Podmioty prawa cywilnego dysponują zdolnością prawną i zdolnością do czynności prawnych. **Zdolność prawna** to zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków w zakresie prawa cywilnego. Każda osoba (fizyczna czy prawna), która dysponuje zdolnością prawną, może mieć określone prawa lub obowiązki, np. może być właścicielem samochodu, mieć

prawo do otrzymywania alimentów, być zobowiązanym do płacenia czynszu. Zdolność prawna daje możliwość posiadania praw, ale aby móc z nich korzystać, musimy mieć **zdolność do czynności prawnych**, a więc możliwość dysponowania swoimi prawami i obowiązkami oraz zaciągania zobowiązań. Dzieci do lat 13 i osoby całkowicie **ubezwłasnowolnione**ⁱ nie mają zdolności do czynności prawnych, co oznacza, że zawierane przez nie umowy są nieważne (nie dotyczy to jednak prostych, codziennych transakcji, np. kupna chleba czy mleka). Dzieci, które skończyły 13 lat mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych: na większość zawieranych przez nich umów zgodę muszą wyrazić rodzice. Mogą jednak bez niczyjej zgody dysponować także zarobionymi przez siebie pieniędzmi. **Osoby prawne** nabywają zdolność prawną (np. przez akt założenia spółki lub powołanie ustawą), a wraz z nią uzyskują równocześnie zdolność do czynności prawnych.

Czynności prawne to **zdarzenia prawne**, które wywołane są świadomie przez uprawnione do tego **osoby fizyczne** (lub **organy osób prawnych**) i mają na celu osiągnięcie określonych skutków w sferze prawa cywilnego, np. przeniesienie własności, rozwiązanie najmu, sporządzenie testamentu. Aby tak się stało, osoba musi złożyć **oświadczenie woli** wskazujące, jakie są jej intencje w danej sprawie. Forma takiego oświadczenia może być ustna lub pisemna (w pewnych sytuacjach nawet wyrażona jedynie za pomocą gestu, np. wchodząc do autobusu oświadczasz, że zawierasz umowę o przejazd), musi być jednak jasna i dla wszystkich zrozumiała.

Podstawowymi zasadami prawa cywilnego są:

- **zasada swobody umów** – oznacza, że możemy zawrzeć umowę dowolnej treści, byle nie była ona sprzeczna z prawem; większość umów nie musi być sporządzona pisemnie, jeśli chcemy, możemy ją zawrzeć ustnie. Są tu jednak wyjątki, np. umowę sprzedaży nieruchomości, a więc domu czy działki, trzeba spisać u notariusza;
- **zasada równości stron** – zgodnie z tą zasadą strony zawierające umowę mają równe prawa i obowiązki; również w sądzie każdej ze stron przysługują takie same prawa;
- **zasada właściwości sądu cywilnego** – oznacza, że każdy spór, jeżeli strony nie potrafią go rozwiązać, może być rozstrzygnięty przez sąd cywilny.

Swoboda umów jest jednak w Polsce ograniczona przez:

- **ustawę** – treść zawieranej przez nas umowy nie może być niezgodna z prawem. Na przykład prawo mówi, że umowę ubezpieczenia można zawrzeć tylko z podmiotem prowadzącym taką działalność, więc nie możemy zawrzeć jej z koleżanką;
- **zasady współżycia społecznego** – niedopuszczalne są umowy sprzeczne z uczciwością i rzetelnością kupiecką, np. mające na celu oszukanie kogoś. „naciąganie”;
- **naturę zobowiązania** – umowa wiąże jedynie strony, które ją zawarły.

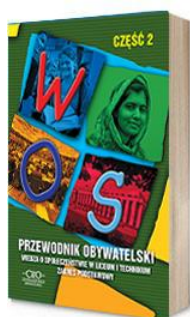
Od zasady swobody umów istnieje jeszcze jeden wyjątek. Są nim tzw. **umowy adhezyjne**. Są to umowy zawierane z dużymi firmami, głównie monopolistami, np. z PKP oraz przedsiębiorstwami komunikacji miejskiej. Do takich umów przystępuje się bądź nie – **nie można negocjować ich warunków**. Możemy albo zapłacić za przejazd autobusem, tramwajem lub pociągiem tyle, ile kosztuje bilet albo pójść piechotą (w komunikacji miejskiej formą zawarcia umowy jest wejście do pojazdu oraz skasowanie biletu).

Dagmara Woźniakowska-Fajst, *Rodzaje prawa w: Przewodnik obywatelski. Wiedza o społeczeństwie w liceum i technikum – zakres podstawowy. Część 2, s. 18-20.*

S Ł O W N I C Z E K O B Y W A T E L S K I

ZDOLNOŚĆ DO CZYNNOŚCI PRAWNEJ – zdolność do aktywnego korzystania ze swoich praw i obowiązków, np. zawierania umów (por. zdolność prawna).

ZDOLNOŚĆ PRAWNA – zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków w zakresie prawa cywilnego.

Przewodnik obywatelski to podręcznik, z którego warto (się) uczyć!

Dodatkowe informacje i materiały znajdziesz na stronie internetowej:
<https://koss.ceo.org.pl/wos-do-liceum>

ⁱ Gdy osoba dorosła nie może sobie poradzić z zarządzaniem własnymi sprawami, bo np. jest osobą z niepełnosprawnością intelektualną albo jest uzależniona od alkoholu, wtedy może zostać ubezwłasnowolniona. Nie będzie ona mogła w ogóle zawierać umów (przy ubezwłasnowolnieniu całkowitym) lub będzie potrzebowała na ich zawarcie zgody ustanowionej do tego osoby (ubezwłasnowolnienie częściowe).